

LIJST VAN HET WAARDEVOL BOUWKUNDIG ERFGOED TE TIENEN

PORTIVA augustus 2023

DEEL I

Tienen binnen de Vesten

Leeswijzer

1. Achtergrond

Erfgoedzorg begint bij een goede inventarisatie. Het is van belang op voorhand te weten welk erfgoed er aanwezig is in de regio, vooraleer er een erfgoedbeleid kan ontwikkeld worden of er maatregelen kunnen getroffen worden voor het beheer en het behoud van het erfgoed. Een inventaris maakt een keuze, gesteund op kwaliteiten van de erfgoedrelicten met daaraan gekoppeld wetenschappelijk onderbouwde erfgoedwaarden.

Hoewel aan een inventaris geen directe juridische gevolgen gekoppeld zijn, is een inventaris een basislijst voor al het erfgoed dat waardevol wordt geacht en liefst bewaard wordt voor de toekomst.

Welnu in oostelijk Vlaams-Brabant doet er zich een probleem zich voor. Het bouwkundig erfgoed van het arrondissement Leuven werd als eerste geïnventariseerd in 1967. De monumentenzorg werd in die tijd nog niet zo breed gedacht als vandaag. De inventaris werd indertijd opgesteld als methodologische pilootstudie (uitgegeven in 1971). De inventaris moest dienen als werkinstrument voor monumentenbescherming. Op beknopte wijze werden gebouwen wegens hun archeologische, historische of artistieke waarde of omwille van hun waarde als ensemble geselecteerd (p. 9). De inventaris bevat “enkel monumenten, die van vóór het begin der 19de eeuw dateren uitgenomen de latere, waardevolle elementen.” “Ze schenkt relatief meer aandacht aan de huizen en hoeves dan aan de meer gekende kerken en kastelen.” (p. 10) De items opgenomen in de oorspronkelijke inventaris dateren dus normaliter vóór 1801. Dit heeft verschillende gevolgen voor het hedendaagse gebruik van de inventaris:

- Enkel gebouwen van vóór 1801 werden opgenomen (alles opgericht na 1801 niet!)

- Enkel wegens archeologische, historische of artistieke waarde of ensemble waarde (hoewel bijna alle andere hedendaagse waarden ook onder deze vier kunnen geplaatst worden)
- Meer aandacht aan huizen en hoeves (ander bouwkundig erfgoed vaak onderbelicht)
- Slechts op beknopte wijze betekent vaak slechts 1 of 2 zinnen (zonder waardebeoordeling)
- Geen fotomateriaal is aanwezig (of bijzonder beperkt)

De ouderdom van de lijst zorgt vandaag voor talrijke problemen. In Tienen bestaan de belangrijkste hiaten in de lijst uit de stadswoningen en burgerhuizen uit het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw, alle architectuur uit het interbellum en industrieel erfgoed.

Hieronder wordt een lijst weergegeven van het aantal vastgestelde inventarisitems van historische steden van grootte gelijkaardig als Tienen en de datum van inventarisatie:

Gemeente	Aantal items
Tienen (1967)	295
Aarschot (1967)	106
Diest (1967)	233
Aalst (1978)	527
Hasselt (1981)	567
Sint-Truiden (1981)	631
Sint-Niklaas (1981)	536
Tongeren (1990)	550
Lier (1990)	734
Turnhout (1997)	511
Oudenaarde (1998)	837
Roeselare (1999)	794

Waregem (2010)	863
Leuven zonder deelgemeenten (1967 / herinventarisatie 1997-2010)	Ca. 450 naar 1505

Uit de tabel blijkt de volgende stelling waar te zijn: “hoe recenter de inventarisatie, hoe meer items geselecteerd worden”. De belangrijkste verklaring van deze stijging is het geleidelijk wegvallen van de tijdslijmieten van de inventaris: in de eerste inventaris werd een tijdslijmied gehanteerd tot 1801, vervolgens tot 1901 (en soms 1940), daarna 1940 en ten slotte geen tijdslijmied. Vooral het patrimonium uit het interbellum dat vaak nog talrijk en goed bewaard is, doet het aantal items sterk stijgen.

Ter vergelijking steeg bij de herinventarisatie te Leuven (zonder de deelgemeenten) het oorspronkelijke aantal van 450 items tot 1505 items.

In Kortenberg, waar de inventaris bouwkundig erfgoed 50 items bevat, maakte in 2001 het Sint-Lukasarchief vzw een onderzoek erfgoedwaarden van het gebouwde patrimonium te Kortenberg. Zij selecteerden 957 items.

Aangezien de inventaris van het agentschap Onroerend Erfgoed dus onvolledig en niet up-to-date is, is deze lijst dan ook geen goede basis om de cultuurhistorische aspecten bij vergunningen te beoordelen. Het opstellen van een nieuwe lijst volgens de huidige erfgoedcriteria kan zo wel een instrument zijn om het onroerenderfgoedbeleid in ruimtelijke ordening in te bedden.

In feite wordt er nu over elke bouwvergunning telkens ad hoc bekeken wat er mogelijk is, of bepaalde waardevolle panden gesloopt kunnen worden of niet. Voor de bevolking is geef dit een zekere onduidelijkheid.

Gezien deze onduidelijkheid nefast is voor het gemeentelijk beleid lijkt het ons opportuun om een basislijst op te stellen van waardevolle panden. Gezien het feit dat de gemeente door deze inventaris een duidelijk kader heeft waarbinnen het erfgoed kan beoordeeld worden, levert dit een duidelijke communicatie op naar de bevolking toe en kunnen frustratie en negatieve boodschappen vermeden worden. Op die manier kan i.p.v. een adhoc beleid, een proactief onroerenderfgoedbeleid uitgestippeld worden.

2. Methodologie

In de **eerste fase** werd door middel van een bureauonderzoek een eerste lijst waardevolle panden samengesteld. De lijst bestaat uit het adres, een foto, een beschrijving, de typologie, de datering en een rudimentaire waardebeoordeling. De selectie is in deze eerste fase zo ruim mogelijk genomen, om later te kunnen verfijnd worden.

In een **tweede fase** werden de foto's geüpdatet en werd de beschrijving a.d.h.v. een plaatsbezoek vervolledigd. Vervolgens werden de selectiecriteria en erfgoedwaarden verder gedetailleerd uitgeschreven. De waardebeoordeling werd verfijnd.

In een **derde fase** worden alle eigenaars worden aangeschreven met de vraag voor extra informatie of verbetering van de teksten. Na dit onderzoek kan de selectie mogelijk verder verfijnd en verkleind worden.

3. Indeling van de typologieën, datering en stijl

3.1. De typologie (TYP 1 en 2) van eerste en tweede orde:

Gebouwtypen waarop gesorteerd is (indien geen afkorting is opgegeven wordt het volledige woord gebruikt):

- **Religieuze gebouwen (RE):**
  - Kerk (KE)
  - Kapel (KA)
  - Pastorie (PAS)
  - Klooster en abdij en bijgebouwen (KLO)
  - Parochiezaal
  - Gasthuis
  - Refuge
- **Economische gebouwen, structuren en infrastructuur (ECO):**
  - Fabriek
  - Werkplaats of stapelhuis (WERKPL)
  - Watermolen of maalderij (MAAL)
  - Brouwerij (BROUW)
  - Bureel
  - Bank
  - Café
  - Herberg
  - Afspanning (AFSP)
  - Sluis
  - Elektriciteitscabine (ELECTRIC)
- **(semi)-openbare gebouwen, instellingen en ontspanningsgebouwen (OG):**
  - Post
  - Brandweer(kazerne) (BRAND)
  - School
  - Onderwijzerswoning (ONDERW)
  - Schouwburg of cinéma (SCHOUWB)
  - Station

- Begraafplaats
- **Woningen (WO):**
  - Arbeiderswoning (AW)
  - Dorpswoning (DW)
  - Stadswoning (SW)
  - Burgerhuis (BH)
  - Directeurswoning (DIRECTEUR)
  - Notariswoning
- **Landhuis/Kasteel (KAS)**
- **Hoeves (AGR)**
  - Boerenwoning (BW)
  - Boerenburgerhuis (BBH)
  - Langgestrekte hoeve (LANG)
  - Hoeve met losse bestanddelen (LB)
  - Gesloten hoeve (GESL)
- **Klein erfgoed (KE)**
  - Poort
  - Gedenkteken
  - Standbeeld
- **Militair erfgoed (MIL)**
  - Kazerne
  - Paardenstallen
- **Overig (OV)**

3.2. De datering (DAT) bij benadering:

De datering wordt weergegeven door een cijfer en een letter:

- 17A betekent: de eerste helft van de 17de eeuw (1601-1650)
- 18B betekent: de tweede helft van de 18de eeuw (1751-1800)
- 20A: 1901 tot en met 1917;
- INT: interbellum (1918-1945).

3.3. De stijl (STIJL) bij benadering

zie <https://thesaurus.onroerenderfgoed.be/>

Een combinatie van verschillende stijlen is mogelijk.

- **ROM: romaanse** bouwstijl (11de – 13de eeuw)
- **GOT: gotische** bouwstijl (13de -17de eeuw)
- **TRAD: traditionele** architectuur
- **BAR: barok** (grosso modo 17de eeuw)
- **ROC: Lodewijk XV stijl** of **rococo** (midden 18de eeuw)
- **CLAS: Lodewijk XVI stijl** of **classicisme**. (ca. tweede helft 18de eeuw en begin 19de eeuw: laatclassicisme)
- **LCLAS: Late Lodewijk XVI stijl** of **laatclassicisme** (begin 19de eeuw)
- **NEOCLASS: neoclassicisme** (tweede helft 19de eeuw en eerste kwart 20ste eeuw)
- **NEOTRAD: neotraditionele** bouwstijl (19de eeuw en 20ste eeuw)
- **ECL: eclecticisme** (tweede helft 19de eeuw tot WO I)
- **NEOGOT: neogotiek** (ca.1820 tot WO II)
- **NEOROM: neoromaanse** bouwstijl (19de eeuw tot ca. WO II)
- **NVLR: neo-Vlaamse-renaissance** (circa 1870 tot Eerste Wereldoorlog)
- **NEOROC: neorococo** inspireert zich op het rococo. (ca. 1860 tot WO II)
- **SE: second empirestijl** (ca. 1850-1870)
- **LPH: Louis-Philippestijl** is een variant op het neoclassicisme (ca. 1850-1870)
- **BA: beaux-artsstijl** (laatste kwart 19de eeuw - ca. 1930)
- **COTT: cottagestijl** (laatste kwart 19de en eerste helft 20ste eeuw)
- **LAN: landelijke stijl** (of regionalisme: laatste kwart 19de eeuw en eerste helft 20ste eeuw)
- **AN: art nouveau**. (ca. 1890 tot WO I)
- **AD: art deco** (ca. 1910 tot Tweede Wereldoorlog)
- **MOD: modernisme** (jaren 1920 tot jaren 1960)
- **BRUT: brutalisme** (1950-1970)
- **FUNC: functionalisme** (jaren 1920 tot jaren 1960: meest zuivere vorm van modernisme)

4. Beschrijvingen van de constructies en gebouwen

In de beschrijving van de gebouwen worden de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken duidelijk omschreven.

Het behoud van de hieronder beschreven weergegeven erfgoedelementen en erfgoedkenmerken wordt vooropgesteld voor het bewaren erfgoedwaarden en het verhogen van de beeldkwaliteit van het stadscentrum van Tienen.

Daarna wordt het gebouw kort geëvalueerd wat betreft de volgende criteria: gaafheid, zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde en contextwaarde.

Vervolgens worden de erfgoedwaarden van het pand weergegeven en kort gemotiveerd tussen haakjes. Op basis van de beschrijving volgende kunnen erfgoedwaarden toegekend worden: archeologische, architecturale, artistieke, culturele, esthetische, historische, industrieel-archeologische, technische, ruimtelijk-structurende, sociale, stedenbouwkundige, volkskundige of wetenschappelijke waarde.

Ten slotte worden de gebouwen op basis van bovenstaande criteria ingedeeld in een waarderingskader gaande van categorie 5 tot en met categorie 3.

5. Criteria voor selectie:

- Zeldzaamheid geeft aan in hoeverre het onroerend goed uitzonderlijk voorkomt in relatie met de geografische context, de historische context, de typologie of het oeuvre.
- Herkenbaarheid of gaafheid geeft aan in hoeverre het onroerend goed een goed herkenbare uitdrukking is van zijn oorspronkelijke functie, uitzicht of vormgeving, of van een belangrijke fase in de latere ontwikkeling daarvan.
- Representativiteit geeft aan in hoeverre het onroerend goed typerend is voor een geografische of historische context of een welbepaalde typologie of een bepaald oeuvre.

- Ensemblewaarde geeft aan in hoeverre het onroerend goed een sterke samenhang vertoont tussen de verschillende elementen.
- Contextwaarde geeft aan in hoeverre er tussen het onroerend goed en zijn directe of ruimere omgeving een sterke relatie is op landschappelijk, stedenbouwkundig of esthetisch vlak.

6. Erfgoedwaarden

- Archeologische waarde: Een onroerend goed heeft archeologische waarde als het betekenisvol kan bijdragen tot de reconstructie van de bestaansgeschiedenis van de mensheid en haar relatie tot de omgeving door de daar aanwezige overblijfselen, voorwerpen of sporen van de mens en zijn omgeving te behouden of ze met archeologische en natuurwetenschappelijke methoden te onderzoeken.
- Architecturale waarde: Een onroerend goed heeft architecturale waarde als het getuigt van een fase of aspect van de (landschaps)architectuur of de bouwkunst in het verleden. Het kan gaan om typologie, stijl, oeuvre of materiaalgebruik.
- Artistieke waarde: Een onroerend goed heeft artistieke waarde als het getuigt van het kunstzinnige streven van de mens in het verleden.
- Culturele waarde: Een onroerend goed heeft culturele waarde als het getuigt van tijd- en/of regiogebonden menselijk gedrag.
- Esthetische waarde: Een onroerend goed heeft esthetische waarde als het de waarnemer zintuiglijke schoonheid laat ervaren.
- Historische waarde: Een onroerend goed heeft historische waarde als het getuigt van een (maatschappelijke) ontwikkeling, gebeurtenis, figuur, instelling of landgebruik uit het verleden van de mens.

- Industrieel-archeologische waarde: Een onroerend goed heeft industrieel-archeologische waarde als het getuigt van een ambachtelijk of industrieel verleden.
- Technische waarde: Een onroerend goed heeft technische waarde als het de ontwikkeling van de (cultuur)techniek in het verleden illustreert. Het gaat om technische toepassingen als illustratie van zowel traditionele als innovatieve technieken en materialen.
- Ruimtelijk-structurende waarde: Een onroerend goed heeft ruimtelijk-structurende waarde als het de ruimte nu of in het verleden ordent, afbakent, structureert of de blik leidt.
- Sociale waarde: Een onroerend goed heeft sociale waarde als het in de hedendaagse gemeenschap nog een actief, overgeleverd sociaal gebruik kent of gemeenschapsvormend is blijven werken.
- Stedenbouwkundige waarde: Een onroerend goed heeft stedenbouwkundige waarde als het een rol speelt in de (planmatige) inrichting van de bebouwde ruimte in het verleden. Deze inrichting omvat ook de wisselwerking tussen open en bebouwde ruimte en de samenhang tussen de verschillende schaalniveaus.
- Volkskundige waarde: Een onroerend goed heeft volkskundige waarde als het getuigt van gebruiken en gewoonten, voorstellingen en tradities van een specifieke bevolkingsgroep of gemeenschap in het verleden.
- Wetenschappelijke waarde: Een onroerend goed heeft wetenschappelijke waarde als het potentie heeft voor kennisontwikkeling en kenniswinst over een bepaald thema, periode of fenomeen, als het een bijzondere bijdrage geleverd heeft op dat vlak of als het een typevoorbeeld is

7. Waarderingskader voor erfgoedwaarden

Bovenlokale waarde (5): Objecten, ensembles of structuren die (een) hoge erfgoedwaarde(n) bevatten die van groot belang zijn voor de structuur of betekenis van Tienen en de bredere regio.

Lokale waarde (4): Objecten, ensembles of structuren met (een) significante positieve erfgoedwaarde(n) die van groot belang zijn voor de structuur of betekenis van Tienen.

Ondersteunende waarde (3): Objecten, ensembles of structuren met (een) gemiddelde erfgoedwaarde(n) die van contextueel belang zijn voor de structuur of betekenis van Tienen.

Bovenlokale waarde (5)	Lokale waarde (4)	Ondersteunende waarde (3)

8. Afbakening

Met deze lijst is er geprobeerd een volledig zicht te krijgen op het gehele gebouwd erfgoed te Tienen centrum.

Het beschermd bouwkundig erfgoed (beschermd monumenten, stads- en dorpsgezichten en cultuurhistorische landschappen) werden niet opgenomen in deze inventaris.

Er is getracht tot een volledig beeld te komen van het waardevol bouwkundig erfgoed in Tienen. Echter is het altijd mogelijk dat er bepaalde gebouwen over het hoofd gezien zijn. Deze lijst is een eerste basislijst die in een latere fase nog kan aangevuld en verfijnd worden.

In het eerste deel “DEEL I: Tienen binnen de vesten” is er voor geopteerd om enkel de gebouwen binnen de ring en percelen grenzend aan de buitenzijde van de ring op te nemen. Aan de westzijde is het onderzochte gebied begrensd door de spoorlijn. In het noorden wordt de grens gelegd op de hoek Zijdellingsestraat en Leuvenselaan (inclusief Zijdellingsestraat, Leuvenselaan tot maximaal nr. 168 en nr. 171 en Withuisstraat). Vervolgens worden de vesten gevolgd van noord naar zuid: de Albertvest, Kabbeekvest, Sliksteenvest, Leopoldvest, Bergévest, Vinckenboschvest en Moespikvest. Ter hoogte van het Vianderdal wijkt de kaart licht af: de

Vianderstraat (tot nr. 67 voor oneven en 80 voor even) en de Hoveniersstraat (tot nr. 40) worden reeds meegenomen gezien het historisch en architecturaal belang van de straten ten tijde van de uitbreiding van de stad in het interbellum. Op de volgende pagina vindt u een kaart van de afbakening.

Wat betreft het begijnhof dat deel uitmaakte van historische stad maar evenwel buiten de vesten gelegen was: hiervoor werd een aparte deelstudie met hetzelfde doel opgemaakt door PORTIVA (Detailstudie Groot-Begijnhof Tienen, PORTIVA 2020).

De gebouwen werden enkel bekeken vanaf de openbare weg. Hierdoor is het mogelijk dat bepaalde erfgoedwaarden (die enkel binnen of achteraan zichtbaar zijn) niet opgenomen werden. Dit is echter ook niet het opzet van deze inventarisatie. Waardevolle interieurs zullen hier dus niet besproken worden tenzij ze bekend zijn.

De foto's vormen in de eerste plaats een visuele verificatie van de huisnummers om er voor de zorgen dat er geen twijfel bestaat over welk pand het precies gaat. De foto's dateren van eind 2020.

